

Hoofdstuk een

Showbizmemoires vormen niet per se prettige leesstof. Een chronologische opsomming van successen, fiasco's en blindelings ingeslagen zijwegen naar nieuwe terreinen is op zichzelf al tamelijk saai. Daarnaast zit je met het probleem hoe je beschrijvingen van vak- en tijdgenoten moet inkleden:

'Ze was een genót om mee samen te werken, ongelóóflik geestig en altijd even opgewekt en tactvol. Iedereen die haar kende, adoréerde haar.'

'Ik was volkomen gefascineerd door zijn talent, hoe jalóersmakend hij excelleerde in alles wat hij ondernam. Hij had een bepaalde luminositeit, een zekere transcendentie.'

'Ze maakte altijd tijd voor haar fans, hoe opdringerig die soms ook konden zijn.'

'Wat een volmáákt huwelijk hadden die twee, en wat een ideále ouders waren het. Een gouden koppel.'

Het bovenstaande zou een in alle opzichten accurate karakterschets kunnen zijn van acteurs, tv-presentatoren of regisseurs, waarbij ik alleen hun seriële veelwijverij, hun chronische huiselijk geweld, orgiastische sm-fetisjen en adembenemende inname van drank, poeder en pillen onvermeld liet.

Mag ik me ongenadig, schroeiend openhartig uitlaten over andermans leven? Me ongenadig, schroeiend openhartig uitlaten over mijn eigen leven vind ik geen probleem, maar ik heb het gewoon niet in me om op straat te gooien dat, ik noem maar iemand, producer Ariadne Bristowe een vals en vilein

takkenwif is dat om de haverklap onschuldige assistenten de laan uit stuurt, enkel omdat hun blik haar niet aanstaat; of dat Mike G. Wilbraham eerst de geluidsman moet pijpen terwijl hij de assistent-cameraman bevingert voor hij er überhaupt over piekert om zich voor een bepaalde scène te prepareren. Al die dingen zijn waar, natuurlijk, maar gelukkig bestaat Ariadne Bristowe niet en Mike G. Wilbraham evenmin. OF TOCH...?

De acteur Rupert Everett slaagt er in zijn autobiografische werk in om bijtend te zijn op wat je een Twee Diersoortenmanier zou kunnen noemen: honds én kattig. Het resultaat is hilarisch, maar ik ben veel te beducht voor wat anderen van me vinden om zo te kunnen schrijven. Dat gezegd hebbend, kan ik beide delen van zijn autobiografie/memoires van harte aanbevelen: *Red Carpets and Other Banana Skins* en *Vanished Years*. Ideale lectuur voor vakanties en feestdagen.

Maar goed, nu moet ik bedenken hoe ik dit derde relaas van mijn leven aan je ga presenteren. Ik ben de eerste om te erkennen dat het uitbrengen van dit boek zo ijdel en narcistisch is als maar kan: het derde deel van mijn levensverhaal? Er zijn legio volstrekt verdienstelijke ééndelige biografieën van Napoleon, Socrates, Jezus, Churchill, ja, zelfs Katie Price. Met welk broekbesmeurend recht meen ik een vermoeid lezerspubliek te mogen lastigvallen met nóg een stroom anekdotes, muize- en bekentenissen? Het eerste deel was een terugblik op mijn jongensjaren, het tweede een kroniek van mijn studietijd en de fortuinlijke aaneenrijging van omstandigheden die ertoe heeft geleid dat ik van toneel, tv en schrijven mijn stiel heb kunnen maken. Tussen het einde van dat tweede boek en nu, dit moment, het moment dat ik deze zin typ, ligt een kwarteeuw van rondwemelen op radio en tv en in films, van schrijven, op diverse manieren in de problemen raken, me ontpoppen als representant van een psychische aandoening, Twitter, homoseksualiteit, atheïsme, irritante alomtegenwoordigheid en elke

activiteit waarmee je mij maar in verband wilt brengen.

Ik ga ervan uit dat jij, omdat je dit boek hebt opengeslagen, min of meer weet wie ik ben. Ik ben me terdege bewust – hoe zou ik dat niet kunnen zijn? – dat als je bekend bent, iedereen altijd een mening over je heeft. Zo zijn er mensen die spontaan over hun nek gaan als ze mij zien. Ik lees geen kranten en word op straat niet gewelddadig bejegend, maar ik weet best dat heel wat Britten, en elders in de wereld zal dat niet anders zijn, me verwaand, aandachtsgeil, nep, zelfingenomen, opgeblazen, pseudo-intellectueel en ondraaglijk irritant vinden: onuitstaanbaar, om kort te gaan. Daar kan ik heel goed in komen. Anderzijds zijn er ook mensen die me goedbedoeld met hun onstuimige enthousiasme het schaamrood naar de kaken jagen; ze bedelven me onder lof en schrijven me eigenschappen toe die naar het goddelijke neigen.

Dit moet geen boek worden waarin ootmoed de boventoon voert. Over eind jaren tachtig en begin jaren negentig valt een hoop te vertellen, en de manier waarop ik dat doe zal wellicht enigszins meanderend op je overkomen. Mijn oogmerk is dat er tijdens al dat gespring van de hak op de tak een chronologisch verhaal ontstaat. Onvermijdelijk zul je anekdotes over het privéleven van deze of gene tegenkomen, maar het gaat me erom je een inkijkje te geven in mijn privéleven, niet in dat van anderen. Ik acht mezelf onbekwaam in het leiden van een normaal leven. Misschien is dat de reden voor mijn onvergeeflijke hybris om de mensheid een derde autobiografisch boek aan te doen. Misschien vind ik hier eindelijk mijn leven, in dit struikgewas van woorden, iets wat me kennelijk niet lukt buiten de cocon waarin ik nu, al schrijvende, verkeer. Ik, een toetsenbord, een muis, een beeldscherm en verder niets. Alleen plaspauses, espresso's en af en toe een snelle blik op mijn Twitterpagina en mijn inbox. Ik kan dit uren achtereen doen, in mijn eentje. Zó in mijn eentje dat mijn stem, als ik iemand moet bel-

len, vaak schor en krakerig klinkt omdat ik dagenlang geen mens heb gesproken.

Goed, op weg nu; waarheen?

Dat gaan we samen ontdekken.

Waar waren we gebleven?

Ik heb een terugkerende droom. Om drie uur 's nachts wordt er aangebeld. Ik sleur mezelf uit bed en druk op de intercom.

‘Meneer, politie. Wilt u ons binnenlaten?’

‘Zeker, zeker.’ Ik zoem de heren binnen. Een reeks aanklachten die ik maar half versta wordt me psalmodiërend toegezongen. Ik word gearresteerd en in de boeien geslagen. Het gaat heel gehaast en plotseling, maar ook volkomen gemoedelijk. Een agent vraagt of hij met me op de foto mag.

Cut (zoals dromen zo filmisch doen) naar een rechtszaal, waar een aanzienlijk minder meelevende rechter me veroordeelt tot een halfjaar dwangarbeid. Hij noemt het stuitend dat iemand die zoveel beter zou moeten weten zo'n stom delict heeft gepleegd en zo'n deplorabel voorbeeld geeft aan beïnvloedbare jongeren die geheel ten onrechte wellicht naar hem zouden opkijken. De rechter betreurt het dat hij me maar een halfjaar kan geven, zegt hij, maar hij moet zich aan de wettelijke strafmaat houden.

Onder gejuich en gejuow word ik via de politiecellen een overvalbusje in geleid; het blijkt luxueus ingericht en rijk voorzien van kristallen glazen, ijsemers en een verbluffend assortiment sterkedrank.

‘Ik zou het er maar van nemen, Stephen. Voor jou voorlopig geen neutjes meer.’

Ik arriveer bij het huis van bewaring. Alle gedetineerden staan me op te wachten. Hun welkom is oorverdovend en klinkt allerminst dreigend.

Een enorme eetzaal. In een gigantische *wide shot* zet ik me neer om te gaan eten, à la Cody Jarrett/James Cagney in *White Heat*. Dan zien we mij in *mid-shot* achter mijn etensblad, koeltjes en onverstoorbaar als Tim Robbins' leeftijdloze Andy Dufresne.

Het is duidelijk dat ik niet in de bak zit vanwege een vreselijk seksueel of financieel vergrijp dat me slaag en pesterijen van mijn medegegetineerden zal opleveren. Ik heb iets gedaan wat niet mag, wat 'de samenleving' afkeurt, maar door criminelen en zelfs de politie geamuseerd wordt vergoelijkt.

Kranten worden bij me weggehouden. Ik zou er maar van uit mijn doen raken, krijg ik te horen. Heel vreemd allemaal.

Ik krijg bezoek van vrienden. Die blijven altijd aan de andere kant van het scherm. Hugh en Jo Laurie. Mijn eerste geliefde Kim Harris. Mijn literair agent Anthony en mijn theateragent Christian. Mijn zusje en personal assistant Jo. Ze houden iets voor me achter, maar ik voel me senang in de gevangenis en heb juist met hén te doen, want zij moeten terug naar de wereld van biznizz en druk-druk-druk.

Ik boen de gang met een elektrisch wrijfapparaat. Het heeft twee draaiende schijven voorzien van licht schurende pads. Ik vind het leuk om het apparaat als een drillboor vast te houden, de weerstand onder me te voelen, hoe ik moet zorgen dat het niet uit mijn handen vliegt terwijl het als een gretige hond aan de riem trekt. De vloer blinkt als een spiegel. Ik ben helemaal in mijn knollentuin.

Een ouwe vent komt op me toegelopen, hoestend achter zijn stijf gerolde shagje, dat op en neer wipt als hij praat. Hij heeft een brief zien liggen in de kamer van de directeur, die hij dagelijks pledget en schoonmaakt. Mijn detentie is verlengd. Ik kom hier nooit meer weg.

Ik vind het prima. Heel prima.

Ik word wakker, of de droom sputtert uit of gaat over in iets vreemds en geks en anders.

Echt een verhaal om droomduiding op los te laten. Mijn dagelijks leven is een gevangenis, dus zou een echte gevangenis een bevrijding betekenen. Dat zou de flitspitch zijn, zoals ze in Hollywood zeggen. Ik ben iemand die, net als heel veel Britten van een bepaalde stand, vrijwel vanaf de wieg geïnstitutionaliseerd is. Kostschool gaat over in Oxbridge-colleges die overgaan in het rechtswezen of de BBC, of, voor anderen, in regimenten of oorlogsschepen of het Lager- of Hogerhuis of een koninklijk paleis of Albany of de clubs aan Pall Mall en St James's. Heel masculien allemaal, heel Angelsaksisch (van tijd tot tijd lieten ze een Jood of twee toe – racisme is immers vulgair), allemaal heel gezellig, absurd en uit de tijd. Als je echt een inkijkje wilt in deze wereld in zijn laatste gloriejaren, vlak voor mijn geboorte, lees dan de eerste acht of negen hoofdstukken van *Moonraker*, een James Bond-boek, maar met een begin dat tegelijkertijd hilarisch, messcherp geobserveerd, kwijlwaardig ambitieus en kippenvol bezorgend spannend is.

In mijn tweede boek met jeugdherinneringen, *De collegejaren* (eerder verschenen als *De Fry Kronieken*), en daarvóór in *Een jongensleven* doe ik de observatie dat ik kennelijk al mijn hele leven geobsedeerd ben door 'erbij horen'. Voor de helft, schrijf ik in *Een jongensleven*, hunker ik ernaar om deel uit te maken van de groep; voor de andere helft hunker ik er juist naar om dat níét te doen. Al die clubs waarvan ik lid ben – zes zogenoemde herenclubs en Joost mag weten hoeveel Soho-stijl mediakroegen – zijn een duidelijk bewijs van een ziel op zoek naar zijn plekje in de Britse samenleving. Misschien is de gevangenis wel de ultieme plek voor mensen zoals ik.

'Dat is nou geïnstituusjonaliseerd zijn,' zegt Morgan Freeman/Red in *The Shawshank Redemption*, de lievelingsfilm van elke sterveling op aarde.

Ik ben huiverig voor interpretaties. Ik weiger mijn leven en mijn motieven te interpreteren, want daarvoor ben ik niet ge-

kwalificeerd. Doe jij dat maar, als je het niet laten kunt. Wellicht vind je mij en mijn levensverhaal weerzinwekkend, fascinerend, illustratief voor een voorbije tijd, kenmerkend voor een groep die door de tijd is ingehaald. Er zijn allerlei manieren om naar mij en mijn verhaal te kijken.

Als je iemand wilt vervelen, moet je hem je dromen vertellen. Volgens mij ben ik niet helemaal goed begonnen. Ik verzoek bij voorbaat om coulance, want al wil ik niet claimen dat deze memoires ook maar iets experimenteels hebben, ik wil je vragen voorbereid te zijn op enig heen en weer springen in de tijd. De ervaring van het schrijven over deze periode in mijn leven heeft zelf iets van een droom: onverwacht, bizar, weerzinwekkend, beangstigend, ongelooflijk, en zowel glashelder als gekmakend versluierd. Het is, denk ik, mijn taak in deze verre van goddelijke komedie om als Vergilius te fungeren voor jouw Dante, je zo koersvast en teder als ik kan te leiden door de ringen van mijn persoonlijke hel, vagevuur en hemel. In wat hier volgt zal ik proberen de waarheid zo getrouw mogelijk weer te geven; interpretaties, en motivaties in het algemeen, laat ik over aan jou.

Deugt niet, maar hij bedoelt het goed

Nu zit ik ook nog met het probleem dat ik in het diepe moet springen alsof je al op de hoogte bent van mijn voorgeschiedenis...

Bertie Wooster, de held en ik-figuur van de Jeeves-verhalen van P.G. Wodehouse, placht aan het begin van een nieuw boek een mededeling aan de lezer te doen in de trant van: 'Als jij zo'n trouwe lezer bent die bekend is met eerdere episodes in mijn leven, zoals opgetekend in *Een jongensleven* en *De collegejaren*, is dit misschien een goed moment voor wat klusjes in huis – een ommetje maken, de kat wassen, de berg achterstallige mails in je inbox wegwerken enzovoort – terwijl ik de nieuwe aanwas bijpraat over mijn levensverhaal tot nu toe...' Alleen zou hij het natuurlijk niet hebben over *Jongensleven* of *Collegejaren*, maar over, zeg, *Het Blazoen van de Woosters* of *Bravo Jeeves!* Ook is het zeer onwaarschijnlijk dat hij het over inboxen zou hebben. Maar je snapt wat ik bedoel.

Er is een kansje dat je de twee voorlopers van het boek dat je nu in handen hebt al kent; in dat geval kan ik me voorstellen dat je ongeduldig met je voet zit te tikken bij het idee dat ik de niet-ingewijden over al die uitgesleten paden ga voeren. 'Ja ja, dat weten we allemaal al, schiet eens óp, man,' meen ik je in de verte te horen monkelen. 'Kom eens met wat nieuws. Sappige verhalen. Schandalen. Showbizz. Drugs. Zelfmoord. Achterklap.'

Als ik iemand spreek bij zo'n ongemakkelijk wijn nippend onderonsje dat altijd voorafgaat aan een etentje of iets derge-

lijks, krijg ik wel eens te horen hoe enorm die persoon genoten heeft van dit of dat boek van mij. Allemaal heel leuk en aardig, maar ook een tikje gênant: ‘Je weet nooit wat je moet zéggen,’ zoals Agatha Christies alter ego, de successchrijfster Ariadne Oliver, regelmatig verzucht. Maar goed, een uurtje of zo later, inwendig verwarmd door een vineus glas of drie, begin ik een of ander verhaal, zoals men bij een etentje pleegt te doen. Vanuit mijn ooghoek zie ik dezelfde persoon die eerder mijn boek de hemel in prees het uitschateren en verraste kreten slaken bij de clou. Terwijl hij de tranen van dweperige joligheid uit zijn ogen wist, denk ik bij mezelf: *Huh?* Exáct datzelfde verhaal staat woord voor woord in het boek waarvan hij eerder vanavond zei dat hij er zo van had genoten! Ofwel had hij gelogen dat hij het überhaupt had gelezen, wat we per slot van rekening allemaal wel eens doen – het is zoveel makkelijker boeken níet te lezen, zeker boeken van vrienden – óf, en dat is even waarschijnlijker, zo niet waarschijnlijker, hij heeft het wel gelezen en is nagenoeg alle details vergeten.

Wat je naarmate je ouder wordt van een boek bijblijft is een geur, een smaak, een vluchtige stoet impressies en personages, aangename en minder aangename. Daarom heb ik geleerd me niet beledigd te voelen. Je schrijft niet in de verwachting dat elke zin onuitwisbaar in het geheugen van je lezer gegrift blijft staan.

Zulke geheugenhiaten zijn beslist geen vloek; integendeel, ze zijn eerder een zegen. Als lezer krijgen we iets weg van het door Guy Pearce gespeelde personage in *Memento*, maar dan zonder bijkomend gevaar voor lijf en leden. Iedere dag is een nieuw avontuur. Elke keer dat je iets leest is het alsof je het voor het eerst leest. Althans, bij *recent* gelezen boeken. Ik herinner me bijna woordelijk de Sherlock Holmesen, Wodehouses, Wildes en Waughs die ik als kind heb verslonden (om maar te zwijgen van de Bigglesen, Enid Blytons en Georgette Heyers),

maar vraag me niet naar de plot van het laatste boek dat ik heb gelezen. Terwijl dat toch een verdraaid goed boek was: *De Finkler-kwestie* van Howard Jacobson, bekroond met de Booker Prize. Ik had het meteen bij verschijning moeten lezen, maar ik loop hopeloos achter wat eigentijdse fictie betreft. Tegenwoordig lees ik vrijwel uitsluitend biografieën en boeken over geschiedenis en wetenschap. Een maand of drie geleden heb ik *De Finkler-kwestie* na het van begin tot eind gelezen te hebben zeer voldaan dichtgeslagen. Het staat me bij dat er veel te lachen viel, dat er sprake was van een (racistische?) straatroof en van een hoop buitengewoon slimme en boeiende uitspraken over antisemitisme en ander heerlijk en hevig intelligent proza. Maar op de naam Finkler en die straatroof na zou ik je werkelijk niet kunnen vertellen wat er in dat boek gebeurt, alleen dat ik het heel goed vond. Ik ben de leeftijd ver voorbij dat verhalen en zelfs exacte zinnen en dialogen blijven hangen.

De trap van de begane grond naar de etage van Holmes en Watson in Baker Street 221B telt zeventien treden, het Edict van Nantes is in 1685 herroepen en de Slag bij Crécy vond plaats op 26 augustus 1346 (dat is makkelijk te onthouden, want op die dag is mijn vader jarig). Deze en allerhande andere nutteloze weetjes kan ik afratelen zonder Wikipedia aan te roepen. Letterlijke uitspraken van Holmes, Jeeves, Mr Micawber en Gimlet (Biggles' evenknie bij de commando's) schieten me moeiteloos te binnen, met name de gewoonte van de Frans-Canadese soldaat 'Trapper' Troublay om elke keer als het even tegenzit 'Sapristi!' te sissen.

Ik heb thuis nog een bijna complete verzameling van de werken van kapitein W.E. Johns, de geestelijke vader van Biggles en Gimlet (en van hun vrouwelijke tegenhanger, de toffe en heldhaftige 'Worrals van de WAAF'). Een bevredigend rijtje (in mijn kast althans, niet per se in volgorde van uitgave) vormen drie Gimlet-boeken: *Gimlet Lends a Hand*, *Gimlet Bores In* en *Gim-*

let *Mops Up*. De homoseksuele dubbelzinnigheid druipt ervan af. Zelfs Monty Python kon daar nog een puntje aan zuigen, al moest ik zo onbedaarlijk lachen om hun parodie *Biggles Flies Undone* in een van de Pythonboeken dat ik het met een hevige astma-aanval moest bekopen. Ik verzin dit niet. Juist het feit dat ze die boeken overduidelijk met hetzelfde oog voor stijl en maniertjes hadden gelezen als ik maakte dat ik achterover klapte, verrukte fietsbewegingen maakte en even later als een zieltogende emfyseemlijder naar adem lag te happen. Waarmee ik eigenlijk wil zeggen dat ik over een jaar of zo het genoeg zal smaken Howard Jacobsons boek met een geheel frisse en verraste blik te herlezen.

Laatst wees een van mijn vrienden me erop hoe absurd het is dat mensen zo zelden boeken herlezen: naar een muziekstuk dat je mooi vindt luister je toch ook niet maar één keer? Maar goed, klaar nu. Je brengt me van mijn à propos. Het hele punt van dit hoofdstuk is om eventuele niet-ingevoerden bij te praten over *la Vie Fryesque*. Wie dit leest en ook mijn eerdere pogingen tot autobiografie onder ogen heeft gehad, is gewaarschuwd: ik ga mezelf herhalen en hier en daar mogelijk zelfs tegenspreken. Wat ik me nu herinner kan anders zijn dan ik me vijf of tien jaar geleden herinnerde. Als je vindt dat je voldoende op de hoogte bent van mijn leven tot en met *De collegejaren* en geen behoefte hebt aan een samengevatte samenvatting, skip dan gerust van de ene pijl naar de andere of leg dit boek neer en ga aan de slag met al die losse klusjes, of ga eindelijk eens die serie kijken die iedereen blijkbaar heeft gezien behalve jij. Ondertussen zal ik proberen in marstempo de relevante feiten uit mijn levensverhaal tot nu toe uit de doeken te doen.

Je kunt natuurlijk ook, bedenk ik nu, dit boek onmiddellijk weggleggen en *Een jongensleven* en *De collegejaren* downloaden of in de boekwinkel aanschaffen, ze in die volgorde tot je nemen en jezelf en mij al dat geherhaal besparen, maar ik wil niet inha-

lig lijken. Die nare, schrapperige koopmansgeest, daar staan we boven.

Goed, vanwaaraf pak ik de draad op? Waarvandaan pak ik de draad op? Vanwaarvandaan pak ik de draad op? De Britse journalist Alistair Cooke, vooral bekend van zijn reportages vanuit Amerika voor de BBC, vertelde me ooit dat hij als jong broekie bij de legendarische C.P. Scott van *The Manchester Guardian* een tekst had ingediend waarin de term ‘vanwaar vandaan’ voorkwam.

‘Zeg eens, ventje,’ vroeg Scott, met twee nijdige vingers op het gewraakte zinsdeel tikkend, ‘wat betekent het woord “vanwaar”?’

‘Eh... waarvandaan?’

‘Juist! Je hebt dus “waarvandaan vandaan” geschreven. Tautologie. Ga het verbeteren.’

Cooke was zo onverstandig om weerwoord te geven. ‘Shakespeare en Fielding gebruikten ook regelmatig “vanwaar vandaan”.’

‘Nou, dat hadden ze niet gedaan als ze voor de *Manchester fucking Guardian* hadden geschreven,’ beet Scott terug.

Enfin. Terwijl de anderen aan het klussen zijn, pak ik voor wie zojuist is aangeschoven de draad op. De rest pikt die wel weer op vanwaar ik hem heb losgelaten. Klinkt niet helemaal correct, maar goed, Scott wist vast waar hij het over had.

Na meermaals van school te zijn getrapt belandde onze held (ik heb het nu over mij, niet over Alistair Cooke of C.P. Scott; ik probeer een alinea in de stijl van Christopher Isherwood/Salman Rushdie, waarbij ik naar mezelf verwijs in de derde persoon; zo klaar, ik beloof het) na een puberteit doordrenkt van

dommigheden, weltschmerz, hartverscheurende kalverliefde en een korte periode van hersenloos zelfbedrog en chronische vergrijpen – belandde zoals ik zeg deze doortrapte, hondsbrutale, achterbakse en van eigenwaan bulkende idioot achter de tralies vanwege creditcardfraude en verkeerde hij – nog niet eens meerderjarig – op het randje van levenslang mislukt, getineerd, uitgekotst door zijn familie en voor galg en rad en aan lagerwal. Op een of andere manier wist hij zich daaruit te werken, zijn schooldiploma te halen en een beurs voor Cambridge in de wacht te slepen. Althans, niet op ‘een of andere manier’, het lukte hem dankzij de dubbele weldaad van eindeeloos liefhebbende ouders en zijn eigen verlate constatering dat hij studeren eigenlijk heel, heel leuk vond en er niet aan moest denken een gedegen opleiding mis te lopen, vooral een die zich afspeelde te midden van de stenen en torens en *courts* van Cambridge, waar helden als E.M. Forster, Bertrand Russell, G.E. Moore, Ludwig Wittgenstein, Alfred Tennyson en William Wordsworth zich vermeiden met luchtig spel, duchtig blokken, lyrische samenkomsten, sentimentele vriendschappen en semiserieuze *sacra conversazione*: op haardkleedjes ernstige en intellectueel aansprekende essays lezen onder het genot van toast met ansjovis of sardientjes en de bepotelingen van dons die vers bloed rekruteerden voor MI6 of de KGB.

Dat Jonathan Miller en Peter Cook van *Beyond the Fringe*, John Cleese, Graham Chapman en Eric Idle van *Monty Python* en Tim Brooke-Taylor, Graeme Garden en Bill Oddie van *The Goodies*, om nog te zwijgen van Germaine Greer, Clive James, Douglas Adams, Derek Jacobi, Ian McKellen, Peter Hall, Richard Eyre, Nicholas Hytner en talloze anderen aan deze universiteit hadden gestudeerd en generaties vóór mij het publiek hadden platgespeeld, was een minder bewuste stimulans, al moet ik toegeven dat ik ergens diep vanbinnen best droomde van roem en erkenning, zij het in een vooralsnog rudimentaire vorm.

Zelfs als je Stanislavski, Brando of Olivier heet ben je er volgens mij niet van jongs af aan van overtuigd dat je een groot acteur bent. En je bent er al helemaal niet van jongs af aan van overtuigd dat je het in je hebt om überhaupt je brood te kunnen verdienen met optreden op de planken of op tv. Iedereen weet immers dat het ‘een overbevolkte beroepstak’ is. Tegenwoordig zijn we allemaal bekend met wat Malcolm Gladwell schrijft in *Outliers: The Story of Success*, namelijk dat niemand ooit een ster is geworden zonder vóór zijn doorbraak minstens tienduizend uur te steken in oefenen en nog eens oefenen. Niemand, Mozart niet, Dickens en Bill Gates niet en The Beatles evenmin. Waar het gros van ons wél tienduizend uur in steekt, is wensen en hopen; zeker wat acteren betreft heb ik lang gedacht dat ik het wel zou willen proberen, maar daar was het min of meer bij gebleven. Mijn eerste vermelding in een krantenrecensie op mijn elfde, ‘De jonge Stephen Fry als Mrs Higgins zou een sie-raad zijn voor iedere salon in Belgravia’, was me waarschijnlijk naar het hoofd gestegen.

‘Oooo’, gevolgd door een fluitend inademen. ‘Op elke acteur met werk zijn er negenhonderdnegenennegentig zonder, jongeman.’ Hoe vaak ik dat niet op borrels heb moeten horen, altijd vergezeld van een subliminale blik bedoeld om me in te prenten dat ik het met een smoelwerk en een sperzieboonvormig lijf als het mijne nooit tot knappe *leading man* zou schoppen en beter een andere loopbaan kon overwegen.

‘Strafpleiter is bijna hetzelfde als acteren,’ werd de troosten-de en hoopvolle mantra van mijn oeroptimistische moeder. Een tijdlang ging ik hierin mee; tussen mijn twaalfde en vijftiende vertelde ik de herenboeren in Norfolk wier feestjes wij bezochten dat ik wis en zeker advocaat ging worden. *Six Great Advocates* van Norman Birkett werd mijn lijfboek, en met alle afstotelijke zelfzekerheid van de eenzame studiebol verveelde ik het gezin nu met verhalen van de forensische triomfen van

Marshall Hall (mijn grote held) en Rufus Isaacs, een geweldig voorbeeld voor een Joodse jongen omdat hij het tot markies van Reading en gouverneur-generaal van India had geschopt. Van een groentekraam in Spitalfields naar buigingen en reverences en met Uwe Hoogheid aangesproken worden in het gouverneurspaleis in New Delhi. Stel je voor! En *belijgend* jood nog wel, wat Disraeli niet was. Niet dat ik ooit belijgend ben geweest, net zomin als mijn moeders familie. Wij waren, in Jonathan Millers onsterfelijke woorden, geen jood, nee, wij waren jood-s. Niet met alles erop en eraan dus. Maar zoals de nazi's hebben aangetoond, hoef je het joodse geloof niet te beoefenen (zelfs geen tienduizend uur) om mishandeld, verbannen, gefolterd, tot slaaf gemaakt of vermoord te worden, dus kun je die identiteit net zo goed met trots omarmen. De rituelen, geslachtsverminderingen en het mijden van oesters en spek kunnen me de pot op, net als het gedrag van om het even welke Israëlische regering, maar verder mag je me beschouwen als een fiere en trotse Jood.

Vanuit eenentwintigste-eeuws perspectief doen mijn achtergrond en jeugd op het platteland van Norfolk bizar anachronistisch aan. Eigenlijk was ons bestaan destijds al geheel uit de tijd. De visboer die elke woensdag met paard-en-wagen langs klepperde, de kolenboer, de slaggers-, kruideniers- en bakkerswagen die leverden wat niet door de tuinlieden bij de keukendeur werd afgegeven aan onze kokkin, wier schoonzus drie keer per week op haar knieën onze vloeren boende. Geen centrale verwarming, geen aansluiting op het waternet, alleen kolen- en houtkachels en een negentiende-eeuwse pomp om water op te pompen. De ene bron van water in huis was een opvangbassin voor hemelwater dat alle badkuipen en wastafels voorzag van zacht maar roestbruin badwater. De andere, inpandige bron was een grondwaterput waarop de enige drink-

waterkraan in huis was aangesloten. Die kraan, laag boven de grond met een houten emmer eronder, bevond zich in de gigantische victoriaanse keuken, die werd verwarmd middels een met cokes gestookt AGA-fornuis. Er waren een serviespantry, een voorraadpantry, provisiekasten, bijkeukens en een buitenbijkeuken met een enorme spoelbak die je met de grote koperen handpomp liet vollopen. Bij de serviespantry, naast de kelderdeur, hing een lang klokkentouw dat eindigde in een dikke rood-wit-blauwe kwast. Als wij kinderen in de tuin waren en moesten binnenkomen, werd er aan dat touw getrokken. Het gebeier was een halve kilometer verderop te horen op de varkensboerderij, waar ik me af en toe vermaakte met biggetjes kijken. Elke keer als ik het hoorde, was het alsof mijn maag volstroomde met lood, want tenzij het etenstijd was, voorspelde het vrijwel zeker Weinig Goeds. Het luidde de mare dat ik op de een of andere manier Tegen de Lamp Gelopen was en nu op het kleed in mijn vaders werkkamer moest komen staan en me Nader Verklaren.

Terug naar binnen. Aan de muur naast het klokkentouw hing het gebruikelijke belpaneel dat bedienden in voorbijgane tijden duidelijk maakte naar welke kamer ze zich moesten haasten om knipmessend op instructies te wachten. In plaats van de klingelende belletjes aan een draad die we kennen van talloze films en series die zich in landhuizen afspelen, had ons paneel – het was weliswaar een victoriaans huis, maar voor die tijd modern – de vorm van een open houten kast. Elke kamer had een naamlabel met daarboven een rode ster in een witte cirkel die bibberig oplichtte als er op de elektrische bel werd gedrukt. Naar verluidt was ons huis een van de eerste in dat deel van Norfolk met ‘stroom’ in alle vertrekken. Ik wil wedden dat de bedrading sinds de bouw in de jaren tachtig van de negentiende eeuw tot op de dag dat mijn ouders het huis bijna anderhalve eeuw later verkochten, niet vernieuwd was. De porseleinen ze-

keringen, de massief bakelieten stopcontacten en schakelaars en de bakeliet-met-messing twee- of drieplugstekkers gingen toen ik er in de jaren zestig woonde al minstens tachtig jaar mee. Ik keek altijd mijn ogen uit naar de oogverblindend witte drieplugstekkers die ik bij vriendjes thuis zag, net zoals ik versted stond van, en niet zo'n klein beetje jaloers was op, de vaste vloerbedekking, kleurentelevisies en warme radiatoren die mijn vriendjes doodnormaal vonden. Om nog te zwijgen van de nabijheid van bioscopen, winkels en cafetaria's. Deze gewone, moderne huishoudens hadden weliswaar geen leipen en -pruimen langs de puntgevels van de bijgebouwen, noch beschikten ze over met de hand bewerkte inbouwkasten waarbij een antiquair vandaag de dag zou klaarkomen, maar voor mijn rusteloze plattelandsbrein waren ze even spannend als mijn leven en ons huishouden sáái waren.

We vervolgen onze weg, zoals een makelaar zou zeggen, van de pantry's en de kelderdeur langs het belpaneel en het klokkentouw, en stuiten op een permanent afgesloten, met vilt beklede deur die naar het eigenlijke woongedeelte voerde. Daarachter bevonden zich de entree en de hal, de eetkamer, de salon, de brede trap naar boven en mijn vaders werkkamer. Verboden gebied. Naast de vilten deur had je de *achterste* trap, die naar ons domein leidde.

Op de bovenste verdieping van het huis hadden mijn broer en ik ieder een joekel van een kamer; de overige kamers (waarvan er één al was gesplitst) waren in gebruik als meubelopslag, logeerkamers en zolderruimte. Deze onmogelijk geproportioneerde zalen, in één waarvan nog een stukje William Morris-behang te zien was, waren oorspronkelijk bedoeld als bedien-deverblijf. Whitwell Elwin, de architect die het huis had ontworpen, had bij de bouw van zijn eigen victoriaanse predikantswoning in hetzelfde dorp de fout gemaakt om voor zijn personeel aparte kamertjes te creëren. Het schijnt dat ze in die

krappe hokjes acuit verlepten van eenzaamheid en heimwee; vandaar dat Elwin bij zijn tweede poging tot huisontwerp enorme bediendekamers had ingetekend waar de hitjes en jongens (in hun streng gesegreerde verblijven, uiteraard) de hele nacht konden kletsen en elkaar opbeuren.

Elwins architecturale hoogstandje was echter niet de predikantswoning en ook niet ons huis, maar de dorpskerk. De kerk van Booton is echt het omrijden waard. De kathedraal onder de dorpskerken, wordt hij wel genoemd. Sir Nikolaus Pevsner, de grootmeester van de Britse architectuur die alle county's van het Verenigd Koninkrijk bezocht en elk bouwwerk van enig aanzien op papier vastlegde, heeft dit hoofdstuk van mijn boek zijn titel verschaft toen hij de St Michael the Archangel-kerk in Booton omschreef als 'deugt niet, maar de bedoeling is goed'. Ik weet nog dat ik John Betjeman dit feitje over Pevsner heb verteld toen hij tijdens een van mijn schoolvakanties of tijdelijke schorsingen met een cameraploeg en wat vrienden van de Victorian Society onze dorpskerk bezocht. Mij was de spannende taak toevertrouwd om als zelfbenoemd plaatselijk expert dit gedistingeerde gezelschap rond te leiden en te wijzen op de mergelblokken, het gekapte vuursteen, de krullerige siertorentjes, cannelures en idiomatische gotische invloeden en ander pretentieuze gewauwel dat mijn brein (volgepropt als het was met hoogwaardig Banister Fletcher-jargon) kon bedenken: 'Let op de invloed van de clunyaanse wederopleving' – dat soort gezwets, alsof ze dat niet allang wisten zonder het georeer van een uitslovertje van twaalf dat deed alsof hij hoogleraar architectuur aan het Courtauld was.

De grote Poet Laureate (Dichter des Vaderlands) – of lag dat nog in het verschiet? – was de vriendelijkheid en het geduld zelve. Pas jaren later zou ik horen dat het niet echt boterde tussen Betjeman en Pevsner, al hadden beiden grote waardering voor, sterker: vergrootten ze de waarde van, de architectuur in

het Verenigd Koninkrijk; ik had Sir Nikolaus dus misschien beter niet kunnen aanhalen. De rest van de dag, staat me bij, bracht ik door met het binnenvallen bij nietsvermoedende minimeesterwerkjes van Pugin en Gilbert Scott in de regio, als gast van de fabelachtig onderlegde en innemende Hermione Hobhouse van de Victorian Society.

Whitwell Elwin had weliswaar een bijzondere kerk ontworpen, maar hij is vooral interessant (afgezien misschien van zijn halve eeuw als dominee in Booton) vanwege zijn redacteurschap van *The Quarterly Review*, zijn gemelijke correspondentie met andere victoriaanse grootheden als Darwin en Gladstone en zijn ietwat ‘ongepaste’ relaties met jonge meisjes, met als prominentste zijn ‘liefste meiske’, lady Emily Bulwer-Lytton, dochter van een gouverneur-generaal van India en de latere echtgenote van de écht grote architect Edwin Lutyens, vooral beroemd om diens stadsontwerp van het koloniale New Delhi en zijn gezamenlijke projecten met tuinontwerpster Gertrude Jekyll. Lutyens ontwierp ook Booton Manor, een ‘redelijk fraai’ voorbeeld van zijn werk. Na de bouw van de dorpskerk en domineeswoning van Booton (en jaloers op Lutyens’ grotere talent en misschien nog jaloerser omdat hij de bevallige Emily had weggekaapt) liet Whitwell Elwin ons huis bouwen als blijk van erkentelijkheid aan de ongehuwde zusters die zijn magistrale kerkelijke capriccio hadden bekostigd.

Om te onderstrepen hoe bespottelijk ouderwets ons huis was, moet ik nog even vertellen dat de wc’s van het ingebouwde type waren, met een hoog hangende stortbak. Vóór de latere bewerkte porseleinen ‘trekker’ had er naast de pot een hengel gezeten die je om door te spoelen omhóóg moest duwen. Het fonteintje buiten het toilet had geen afvoer. Je trok aan een veerkraan om het te vullen, waste en spoelde je handen, klapte een klep in de kom die ook als overloopspleet diende omhoog, en de kom kantelde om het water te laten wegllopen alvorens

weer in zijn oorspronkelijke stand terug te keren. Je ziet het vast niet voor je, en ik ben me bewust dat ik de werking niet echt helder en bondig weet te schetsen. Laat maar. Op vergelijkbare wijze was de op forse leeuwenpoten rustende badkuip voorzien van een hoge aardewerken cilinder die je in het afvoergat moest draaien zodat het water niet wegliet. De badkamer was een van de weinige die ik in mijn leven ben tegengekomen met een open haard.

Bij mijn broer en mij op de kamer ging alleen de kachel aan als we ziek waren. Op een donkere winterochtend wakker worden en de kooltjes in de kachel nog zien nagloeien was een genot dat bijna niet in woorden uit te drukken is. Normaliter moest je het 's winters doen met een berg donsbedden en dekens of het gezelschap van een kat of twee. Van een donzen dekbed of spreid had ik nog nooit gehoord.

Op een keer vond ik in een van de zolderruimten een Dimplex-radiatorkachelkje en nam het mee naar mijn kamer. Toen mijn vader erachter kwam dat het drie etmalen achtereen op de hoogste stand had staan loeien (al kwam er nog steeds zichtbare damp uit mijn neus en mond), liet hij me, uitgaande van de prijs per kilowattuur, op papier uitrekenen hoeveel mijn spijzucht hem had gekost. Een som die mijn rekenvermogen ver te boven ging, uiteraard. De radiator werd in beslag genomen en mijn angst voor rekenen was duizendvoudig vermenigvuldigd.

Rond ons huis verschaften onze tuinlieden wat de kruidenier, slager, bakker en visboer met hun wekelijkse bezoeken niet konden leveren. Appels, peren en aardappels werden 's winters in schuurtjes opgeslagen; jam, zoetzuur en chutney werden elk najaar ingemaakt door onze kokkin, Mrs Riseborough. Sla, tomaten, komkommers, snijbonen, tuinbonen, erwtjes, pompoen, asperges in verheven bedden, vijgen, damastpruimen, opalpruimen, reine-claudes, kersen, aardbeien, rabarber, frambozen en zwarte bessen en de hele rijke weelde

van de moestuin voorzagen het hele huishouden van voedsel. Melk werd dagelijks bezorgd in met paraffine beklede kartonnen pakken die we na lediging gebruikten om de kachels aan te maken; bij een boerderij in de buurt bekwamen we eieren en donkergele boter, met houten spatels tot blokken geklopt en in vetvrij papier verpakt. Vóór mijn ik weet niet eens hoeveelste jaar was ik nog nooit in een supermarkt geweest. Als we bramen nodig hadden voor Mrs Riseboroughs bramen-appeltaart, ging ik met mijn zusje Jo in de wandelwagen het jaagpad af en plukte ze met de hand. Het mixen van de kerstuppingen en het uitgieten van de appelgelei in de herfst... Ik weet zeker dat heel veel mensen het nog altijd doen – meer dan ooit misschien, dankzij de bak- en braad- en kook- en eetprogramma's waarmee onze zenders tegenwoordig tot verzadigens toe gevuld zijn. Wijnsteen en versuikerde angelica beleven weer hoogtijdagen. In heel het land van noord tot zuid worden nog altijd groenten, appels, peren en zacht fruit geteeld; hopelijk heb ik dus mijn idyllische jeugdijaren niet al te zeer aangedikt. Niet dat die voor mij ook maar enigszins idyllisch waren, al mag dat misschien zo lijken, hóórt het misschien zo te lijken, van zo'n grote afstand in tijd en gewoonten.

Een grastennisbaan en zelfs een badmintongazon stonden ons ter beschikking; om onduidelijke redenen maakten we er weinig gebruik van, behalve als onze neefjes uit Amerika bij ons logeerden.

Achter het stalblok stond een apart huisje met een tuin, waar een echtpaar woonde dat voor mijn vader werkte, en daarnaast bevond zich een paddock met lawaaiige ganzen. Dit vervaarlijk blazende leger trotseerde ik om een walnotenboom te bereiken waar ze omheen liepen te gakken en fladderen als was het een tempel die door heidense hordes geschonden dreigde te worden. Hoewel ik op het platteland ben opgegroeid, heb ik me nooit helemaal op mijn gemak gevoeld bij niet-gezelschapsdieren.